

Proměny herectví 2. pol. 19. století

Herecké osobnosti.

Oborové herectví Prozatímního divadla

- J. J. Kolár – hrdina a intrikán
- Jindřich Mošna – zpěvní komik
- Josef Chramosta – role otců
- Jakub Seifert – milovník
- Karel Šimanovský – hrdina
- Jiří Bittner – původně milovník, poté intrikán

Stará garda... herci PD a následně ND

- Karel Šimanovský
- Jakub Vojta-Slukov
- Jiří Bittner
- Jakub Seifert
- Otýlie Sklenářová-Malá
- Julie Šamberková
- Marie Bittnerová
- Marie Pospíšilová
- František Ferdinand Šamberk
- Josef Frankovský
- Jindřich Mošna
- František Karel Kolár
- Viz kniha Ladislava Nováka – stará garda

Romantické herectví

- Josef Jiří Kolár
 - Anna Kolárová
 - Karel Šimanovský
-
- Individualita
 - Vyzvednutí základní polohy charakteru
 - Základním prostředkem hlas



Josef Jih Kolár, první překladatel Fausta do české řeči
a první představitel Mefista na našem jevišti



Karel Šimanovský. (Dle fotografie kreslil Jos. Mukařovský.)

J. Arbes: *Z galerie českého herectva*, s. 64

...Cim byla Kolárova divadla českého, neze za-
šíře vykládati, ale dostačí snad slova, kterýmiž byla
charakterisována Vítězslavem Hálkem v „Nár. Li-
stech“ v recenzi o posledním jejím vystoupení. „An-
na Kolárova,“ praví se tam, „s naším divadlem
takřka srostla; od prvopočátků našich při divadle
prodělala všecky druhy našeho podruží, a loučí
se právě s divadlem, kdy se jakési samostatnosti
dopracovalo. Anna Kolárova byla v našem diva-
delním životě úkazem neobyčejným; k stejné do-
konalosti dospěla co tragická milovnice, jak v oboru
matek. Anna Kolárova dospěla na výši pravé uměl-
kyně a jest našemu divadlu nenahraditelnou, neví-
me ani, na jak dlouhý čas. Každou, sebe menší
aneb největší úlohu provedla s pravým porozumě-
ním a prodchla mistrností svou, tak že se stala za
posledních let chloubou našeho divadla.“
Ztráta Kolárova ovšem byla nezaměnitelná jako

Odchod A. Kollárové a hledání její nástupkyně

Eliška Pešková 1833-1895



Eliška Pešková o své žačce Malé

O vánočních svátcích r. 1862 navštívil mne vojenský lékař pan Malý se svou dcerou Otilií, jižto jsem byla před tím v jednom koncertu v Konviktském sále poznala. Dívka půvabná a zajímavá. Intendant dr. Rieger poslal ji ke mně, bych nadání její zkoušela. S počátku jsem se rozmýšlela, byla jsem poněkud chorá a bylo mi třeba šetřiti se. Avšak otec prosil téměř, bych dcery jeho se ujala a budoucnost její založila. Měla tehdy, jak mi otec svěřil, dvacátý rok věku svého a bylo tedy na čase, aby stran její budoucnosti stal se krok rozhodný. Vzala jsem tedy Otilku do cvičení na 12 hodin.

Otilie Malá nejevila v těchto 12 hodinách nadání, i řekla jsem jí, aby se myšlenky o divadelním povolání svém vzdala. Dívka však došla si k dru. Riegrovi, vyřídila mu slova má a dr. Rieger rozhorliv se napsal mi listek, že slečnu musím dále učit. Jak — že musím? Na to se podíváme, kdo mne k tomu donutí — myslím sobě; avšak Otilka jala se prositi a pohnula mne skutečně k dalšímu cvičení.

Tedy nových 12 hodin. Cvičím — ale pozoruji, že Otilka postrádá citu.

Eliška Pešková: *Zápisky české herečky*, s. 56

Eliška Pešková o své žačce Malé

Zkoušeli jsme v poslední hodině Magelonu a s žačkou mou stal se rázem podivuhodný obrat. Předehrála jsem jí scénu, kde odejímají Mageloně dítě. Pak jsem Otilce řekla, nedovede-li to k mé spokojenosti, že je u mne naposled a že mne více žádné prosby k dalšímu maření času nepohnou. Divce vstoupily slzy do očí — první slzy, jež jsem u ní spatřila. I jala se v tomto rozehvěni hráti a její bolestné vzkřiknutí tak mne překvapilo a uchvátilo, že jsem sama slzy ronila a Otilii vroucně k srdci přivinula.

»Ano, má drahá Otilko, teď můžete ke mně dále chodit, s radostí vás chci učití,« pravila jsem a rozešly jsme se v nejlepší shodě.

V celku měla u mne slečna Malá 40 hodin, jež jsem jí bez nároků na odměnu věnovala — vždyť jsem jí jako dceru a sestru milovala! I žádala jsem ředitele Thoméa, aby ji nechal vystoupiti, k čemuž svolil pod výminkou, abych úlohu její sama dohrála, kdyby sl. Malá nedostála.

6. května 1863 poprvé Malá vystoupila jakožto »Panna Orleanská« a velmi se zalíbila. Mám z výsledku tohoto velikou radost. Thomé ji angažoval s 50 zl. měsíčně.

Eliška Pešková: *Zápisky české herečky*, s. 57

Pešková o pět let později...

celou zimu a pro všechny časy. Znameníť to pokrok pro národní stranu.

13. listopadu dávala pani Sklenářová-Malá k benefici své »Doňu Dianu«; vystoupila v úloze, která dosud byla v mém držení, jakož mi náležela. Tragická rekyně nemá na činohře dosti a sahá po veselohře, která jest mým

oborem. Láska moje k někdejší žačce dochází věru podivné odměny. Nebyla bych se nikdy nadála, že poměr náš se takto zkali — vždyť jsem ji jako sestře a dceři bývala nakloněna.

Nepřála bych Otilii, aby se jí někdy zdárné žákyně tak odměňovaly, jako ona mně.

Otýlie Sklenářová-Malá (1844-1912)



„V pátek před tím měla jsem první zkoušku na jevišti s veškerým ensemblem. Dostavila jsem se k ní v průvodu svého otce a paní Peškové. Před budovou Prozatímního divadla na nábřeží stáli herci, měříce mě nedůvěřivými pohledy. ‘Jak může si troufati slabounká tato dívčina na tak namáhavou úlohu?’ – ‘Jistě pouhá protekce, však to známe!’ [...]

Vkročila jsem – každý uvěří – na jeviště nejvýš rozechvěna; celý svět se se mnou točil. Připadala jsem si mezi ostatními tak nepatrnou, nebohou, že jsem se sotva odvážila vzhlednouti k nim. Jaké štěstí, že vystupovali zároveň se mnou dva jiní začátečníci;¹⁰ to mě vzpružovalo. Herci zaujali do posledního stanoviště mezi kulisami, aby vyslechli můj monolog v předehře. Začala jsem, nasazujíc všechny síly své a to, jak jsem cítila, nikoli bez úspěchu. Když se předehra skončila, zavzněl potlesk. Šimanovský první přistoupil ke mně a srdečně mi gratuloval. K němu přidružil se Chramosta s ostatními. [...]

První a druhá zkouška byly dosti hladce vyřízeny. Nadešla třetí a s ní potíže s rekvizitami. Nasadili mi přilbu, ozbrojili mečem, vložili do ruky korouhev. V boji, jež jest podstoupiti Johanně se statečným Lionelem, bránil se mi týž tak rozhodně, že by byl málem porazil mě, místo abych já jeho k zemi sklátila. Naráželi jsme do sebe, až jiskry lítaly. Za našich dob pěstují dámy všemožný sport, ne-li šerm; jinak tenkrát. Mně bylo zápolení podobné naprostou novinkou. O potřebný návod postaral se dobrý Šimanovský, uče mě s andělskou trpělivostí, jak se mám meče uchopiti, jím mávati, výpady činiti. [...]

S jarem přišla a jaro přinesla ve skvostný dar českému dramatickému umění.

Píšeť sám Hálek ve své delší stati, kterou uveřejnil v Lumíru r. 1873 na počest desetiletého účinkování Otilie Malé, o jejím prvním vystoupení takto: Když se loučila se svými lučinami a lesy — jaká tu zavzněla v divadle našem zvučnost slova, jaká lahoda mluvy! Tak ještě ústa ženská na českém jevišti nepromluvila — povznášelo to, rozohnilo to, zvonilo to! Tu jsem*) poznal ten orgán altový, ale v jaké ohebnosti, v jaké pružnosti, v jakém toku harmonickém! To byl mluvený zpěv, to zrovna kouzlo bylo v hlasu tom — to byly v něm ty oči s tou svou měkkostí, s tou výrazností, s tou lahodou. Tu jsem poznal ten orgán altový a celou tu jeho škálu pro city vážné až tam nahoru pro ekstasi, pro horování a zase ruky obratem až tam do nejjemnějšího se zachvění, až tam do těch tonův, které vycházejí bezprostředně ze sama srdce.

Divadlo se otřásalo potleskem již po první scéně.

Divadelní gourmandové, kteří tak snadno nedají se strhnouti zápalnou mládeží, byli zrovna uneseni a tleskali více než mládež. Obecenstvo bylo elektrisováno pravou jiskrou umění, kritika odkládala pitevní nože a vzala nadšené péro

»Máme tragickou rekyni, jaké jsme dosud neměli,« tak mluvilo i obecenstvo i kritika jednohlasně; v té jednohlasnosti nebylo ni jediného zvuku lichého. Byl to pravý triumf, jež slavila novicka Otilie Malá.*

Podobně Hálek kritiku nedělá ani v jiných svých státech. Slova ta, která jsou dříve uvedena, jsou v

Hledání a nacházení Sarah Bernhardt...

Mají-li Francouzi svou Saru Bernhardtovou, Poláci Helenu Modrzejevskou, Vlaši Leonoru Duseovou a Němci Charlottu Wolterovou, máme my svou Otylii Sklenářovou-Malou. Ale zatím, kdy jiní uctívají památku svých nejslavnějších umělkyň dramatických s okázalou pietou, zapomínáme až příliš rychle na první velkou českou herečku, která celou hřivnu svého nadání položila obětavě na oltář vlasti, vášnivě milované, a až vymrou pamětníci jejích výkonů, posvěcených uměním nejryzejším, zbude z ní jen stín mizející neúprosně v noci minulosti a mramorová socha Šalounova, postavená nedaleko Národního musea, mimo kterou budou lidé choditi, aniž si uvědomí, čí podoba tam vlastně spočívá na kamenném podstavci.

Pravda, je to neúprosný osud všech herců, ale Otylie Sklenářová-Malá nebyla jen slavnou herečkou sloužící svým uměním národu v době, kdy toho tolik potřeboval, nýbrž i národní hrdinkou, zářivým vzorem vlasteneckého citění všem, již ji následovali na poli umění dramatického.



K proměně hereckých oborů a hereckých stylů



Divadelní listy, 20. 9. 1901, s. 367.



Herci a herečky období nástupu Otýlie Sklenářové-Malé do PD



Marie Lipšová – hrdinské matky



Arnoštka Libická –
sentimentální a tragické
milovnice

O angažmá usilovaly,
ale nezískaly ho:
Sl. Heinzová, sl.
Koutská, sl. Borovská

Julie Šamberková



Julie Šamberková jako Marguerite Gauthier v inscenaci
Dáma s kaméliemi (Alexandre Dumas ml.), 1873

17 Zápatí prezentace



V roli Messaliny, 1876

Julie Šamberková (1846-1892)

- Začínala jako operní pěvkyně
- 1867: Švandova divadelní společnost
- 1867-1876: Prozatímní divadlo
- 1876 odchází do Německa – zahraniční angažmá
- 1885/86: angažmá ND, poté opětovně odchod do Německa
- Žena Františka Ferdinanda Šamberka
- Role vznešených dam, aristokratek
- Obavy, že by mohla zastínit Otýlii Sklenářovou-Malou (vzpomínky Václava Štecha: Džungle literární a divadelní)

Marie Pospíšilová (1862-1943)



Marie Pospischill
(Mägdel des Fährmanners in Hamburg)
als „Jungfrau von Orleans“.

Jaroslav Kvapil o Marii Pospíšilové

V činohře byl velikým slibem do budoucna nezkrotný talent krásné Marie Pospíšilové. Sotva třiaadvacetiletá měla už kus divadelní minulosti, ba proslulosti; po venkovských jevištích ochodila si svoje takřka dětské střevíčky a záhy tam zažila i svoje první romáanky; teď znepokojovala Prahu ještě dosti starousedlou stejně svými divadelními úspěchy jako svým skvělým zjevem a neméně i tím, do jakých vznešených oblastí její milostné styky pronikaly.

Marie Pospíšilová

- Původem česká herečka
- Začínala u kočovných společností
- 1879: PD
- 1881: ND
- Soupeřila s Otýlií Sklenářovou-Malou a Marií Bittnerovou
- Spor se Šubertem – odchází do zahraničí (1885), vrací se 1895
- Štech ji považoval ze největší českou umělkyni
- <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:75ee2e20-603e-11e4-b42a-005056827e52?page=uuid:47e4ea30-7242-11e4-8991-005056827e51>

Vzpomínka
Jaroslava
Kvapila: *O čem
vím* (Návrat
Marie
Pospíšilové).
Představení v
dubnu 1895

Takového kravalu, jaký vypukl sotvaže Fedora draho-
cenným bílým pláštěm oděná vešla na jeviště, Národní di-
vadlo ještě nezažilo a kéž už jaktěživo nezažije! Nejprve
ostré zapísknutí odněkud s galerie, vzápětí hromový potlesk
se sedadel a z loží, potom křik a dupání ve vyšších sférách,
zdola nanovo salvy nadšení a z toho všeho vzájemné vyhro-
žování zdola nahoru a shora dolů; panstvo v ložích a na
křeslech div že si rukávy proti výtržníkům nevykasávalo.
Tak zběsilé publikum vídal jsem po letech docela jinde,
v španělských arénách při býčích zápasech! Kronikáři toho
večera povídají, že prý ten poprask trval důkladných deset
minut — no, vyrovnejme se o hodně procent s tímto časem,
za nějž ujdeme kilometr cesty pěšky, a pořád by ještě jeho
vytrvalost stačila, aby zmařila představení!

Nezmařila ho však a krásné Fedory na jevišti nezmohla:
ta stála arci všecka vyjevená v popředí scény jako socha
a jen ruce prosebně sepiaté vztáhla do hlediště. Potlesk a
volání slávy nabyly konečně vrchu; na místa k stání v pří-
zemí i na galerie — rozvázně bylo ten večer vydáno na ta
místa jen málo vstupenek — vnikla zatím policie (sám poli-
cejní president Dörfl dával v divadle příslušné rozkazy), po-
brala výtržníky a stěhovala je k sobě do bezpečí. Konečně
mohla Fedora promluvit! Pak už se hrálo nerušeně dál a
jen jedenkrát ještě zazněl uprostřed hry demonstrační po-
tlesk, to když v pozdějším aktě řekla Olga Sukareva Fedoře:
„Ti, kdož vás pomlouvají, vám vlastně závidí!“

Doporučená literatura

- Arbes, Jakub. *Z galerie českého herectva*. Praha: J. Otto, 1887.
- Kvapil, Jaroslav. *O čem vím*. Praha: Orbis, 1932.
- Novák, Ladislav. *Stará garda Národního divadla*. Praha: Vilímek, 1937.
- Sklenářová-Malá, Otylie. *Z mých vzpomínek*. Praha: Nakladatelství F. Šimáčka, 1912.
- Štech, Václav. *Džungle literární a divadelní*. Praha: Nakladatelské družstvo Máje, 1937.